

6

De metalen, een wereld van kleuren

Irene van de Laag, beeldend kunstenaar

INHOUD

- Waarnemingen ijzer en koper
- Kleurgebaren Goethe, Steiner, K.D. Friedrich en W. Turner
- Venus en de krijgsheer - Groen en rood, Botticelli en Rembrandt
- Malachiet maken
- Schilderen met malachiet
- Stromende liefde
- Aarde duister
- Complementair werken - morele handeling - Corona schilderij
- Oorlog en geweld - belangeloze liefde
- Michaelspreuk
- Groene Michael van Lorenzetti - kosmische liefde
- Groen draagt het licht - Icoon de verheerlijking van Christus
- Aanvulling

WAARNEMINGEN

IJzer

We zagen in het verhaal van Jan Bokhorst hoe het ijzer de aarde kleurt in gele, rode en bruin-zwarte tinten. In de schilderkunst worden deze grondsoorten verwerkt tot pigmenten voor verf en krijt e.d. Ze werden al in de vroege grotschilderingen gebruikt, en ook voor beschilderen van de huid bij de natuurvolkeren. De Grieken zouden zich hebben ingesmeerd met Hematiet om zich onschendbaar te maken in de strijd, daarom zou deze steen ook bloedsteen worden genoemd. Ook nu nog worden deze aarde kleuren verwerkt tot aarde-pigmenten in b.v. siena, omber, Kasselse- of Romeinse aarde.

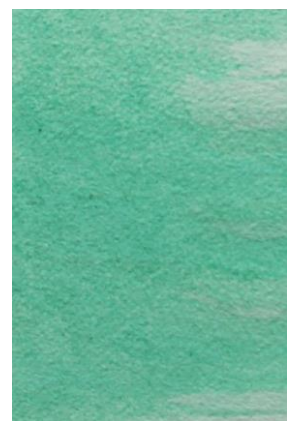
*Irene van der Laag -
mars rood krijt*

Aardetinten - krijt

Viridian groen - aquarelverf

Zelfgemaakt Malachietgroen

Steiner verbindt de metalen met de kleuren en de planeten. IJzer met het rood en Mars, koper met het groen en Venus.

Koper

Het koper vinden we b.v. als metaal dat gebruikt wordt bij rieten daken, bovenaan als een koepeltje tussen beide dakzijden. Daar glanst en glimt het je tegemoet in die typische koperkleur. Een ander mooi voorbeeld vind je op de oude kerktorens, waar het geoxideerde koper zo geheimzinnig kan afsteken tegen een blauwe hemel. In gesteenten vinden we het o.a. in Malachiet en Azuriet, beide

kopercarbonaten. Als basis voor het viridian-groen wordt koper gebruikt. Dat wordt dan chemisch verkregen. Het kopergroen zoals van de kerktorens heb ik nooit als pigment gevonden, hoewel ik er vele jaren naar heb gezocht. Deze groene kleuren vinden we in de natuur samen met het complementaire purper in het poollicht, ook in stromend water van bergbeken of rivieren, en aan kusten met helder water. Ook wel in insecten, vogelveren, en natuurlijk in schelpen.

KLEURGEBAREN GOETHE EN STEINER

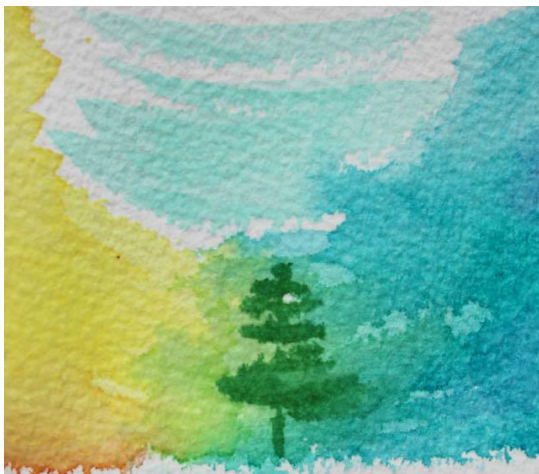
W. Turner - Zonsondergang - ca. 1840

K.D. Friedrich - Monnik aan Zee - ca .1880

Kleurgebaren Goethe en Steiner geel en blauw

Goethe ontdekte met zijn prisma proeven hoe door het in elkaar weven van licht en duister de kleuren ontstaan. Hij ontdekte de twee kleurgebaren: de verduistering van het licht waardoor de gele en rode tinten ontstaan, en de verlichting van het duister waardoor de blauw paarse tinten ontstaan. In de atmosfeer kunnen we deze gebaren goed waarnemen: vóór zonsopkomst licht de nachthemel al blauw op doordat het licht vanuit de kosmos onze atmosfeer binnen schijnt; en wanneer we door de atmosfeer kijken naar de opkomende zon zien we haar van rood naar geel veranderen tot verbindend licht. Die kleurverandering komt doordat er bij het stijgen van de zon steeds minder atmosfeer (Trübe noemt Goethe dat) tussen ons oog en het licht is. In de kunst zien we deze gebaren terug bij W. Turner en K.D. Friedrich

Irene van der Laag - kleurschets met aquarelverf

GROEN EN PURPER TUSSEN GEEL EN BLAUW

Met de prismaproeven zie je dat het lichte geel zich intensiveert tot rood, en het lichte blauw tot het donkere violet. Goethe noemt dat 'Steigerung'. Tussen het lichte geel en het lichte blauw ontstaat het diepe groen dat we kennen van de plantenwereld. Wanneer het donkere rood en violet elkaar overlappen ontstaat, wonderlijk genoeg, het lichte purper. Purper en viridian roepen elkaar op als complementair. We kennen deze kleuren van het stralende poollicht. In de schets zie je rond het viridian het lichte purper ontstaan als complementair.

Poollicht

VENUS EN DE KRIIGSHEER - GROEN EN ROOD

De weg van het licht door het duister

Wanneer het licht de duisternis doordringt, zien we geel, rood, bruin en zwart ontstaan. Rembrandt schildert de mens in donkere aardetinten. Daar in het duister licht zijn wezen op. We zien hoe de mens, in onze tijd, diep geïncarneerd is in zijn fysieke lichaam, en dat juist daar het Ik oplicht. Rembrandt gebruikt daarvoor bijvoorbeeld Kasselse en Romeinse aarde. Denk aan zijn (zelf)portretten, ook aan zijn schilderijen en etsen over het leven van Christus-Jezus. Hier zie je de man in harnas.

Het groen omvat het heldere zeegroene licht en het diepe plantengroen, waar het opgenomen wordt in de stof en werkt in het sapgroen.

Bij Botticelli zien we de Venus omgeven door het heldere groen van de zee, en het schuim waaruit zij wordt geboren. Ze wordt gedragen door een schelp, en om haar heen zweven lichte purperen rozen. Een beeld van de etherische wereld, niet verbonden met de aarde. Zij staat vrij tussen de blauwachtige lucht-engel-wezens en de vrouw die met haar tenen de aarde raakt en een roodachtige doek om haar heen lijkt te willen slaan. Je ziet heldere zeegroen en het donkere bladgroen van de bomen die op de aarde groeien.

Botticelli - de geboorte van Venus - ca. 1483

Rembrandt - de man in harnas - 1656

We zien hier de man diep verbonden met de aarde. En in het heldere niet aardse groen zien we de vrouw verbonden met de kosmos. Juist door die verbinding is de vrouw in staat om kinderen te krijgen lijkt me.

VERFMAKEN VAN MALACHIET

Omdat ik nergens een goede verf kan vinden van het koperoxide besluit ik dat zelf te gaan doen. Een oude olifant zonder slurf ligt al jaren in een la te wachten tot ik er op een dag misschien verf van kan maken. Dan doet zich een gelegenheid voor en ga ik aan de slag.

Het Malachiet moet eerst in stukken gehakt. De donkerder gedeelten van de steen zijn hard, de lichtere zijn zacht, ze verpoederen en verstuiven, vormen lichtgroene stofwolken en die zijn, blijkt later, giftig. De donkergroene delen vormen scherpe brokken en stukjes die overal doorheen snijden.

De oude olifant zonder slurf wordt in stukken gehakt De eerste brokstukken die de vergruismolen ingaan

Jan Bokhorst biedt aan om zijn vergruismolen te gebruiken om het malachiet te verpoederen. Bij dit proces vallen deze kenmerken opnieuw op.

Werk bij de vergruismolen

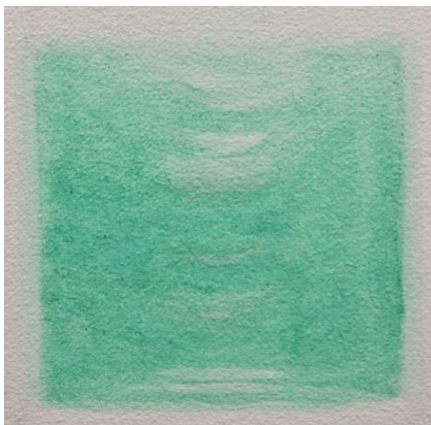
Om het Malachiet verder te verpoederen en er verf van te maken gebruik ik, op aanraden van Ruud Hendriks een glasplaat en een glazen melkfles, zoals gebruikt in de BD landbouw voor het maken van preparaten. Het is een geknars van jewelste en het duurt even, tot een punt waarop ik de hoop al bijna had opgegeven, tot die harde malachietkristallen uiteenvallen.

Wrijfglas en vijzel, melkfles en glasplaat, fijner en fijner poeder

Hierna wrijf ik nog het mengsel in een vijzel tot een fijn poeder ontstaat. Tijdens dit proces verdwijnen de kleurverschillen, en wordt het poeder in zijn geheel zacht groen. Om het poeder te binden en er verf van te maken, gebruik ik Was/Harz van Stockmar of Caseïne Bindemittel van Schmincke.

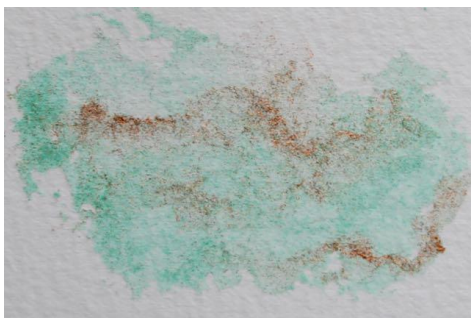
SCHILDEREN MET MALACHIET

Irene van der Laag - stemming in malachiet – 2020

SCHILDEREN

De groene kleur is heel zacht en fijn. Het laat zich makkelijk op papier zetten. Met een paar dunne lagen over elkaar ontstaat een zacht groen dat zich niet verder laat verdiepen of verduisteren. Er is in deze kleur geen diepte zoals in blauw of rood. Je gaat met dit Malachietgroen uit de driedimensionale wereld en komt in het vlak.

Irene van der Laag - malachiet met bronspoeder – 2020

Hier heb ik aan het malachiet bronspoeder toegevoegd. Je ziet mooi het verschil tussen het metaalglanzen en het zachte groen van het kopergroen.

Irene van der Laag - schaal – Malachiet en bronspoeder – 2020

Tijdens het werken aan dit kleine schilderijtje leek het groen te vragen om een verbindende beweging, een schaalvorm, en ontstonden telkens nieuwe figuren ontstonden rond een koperen schaal.

STROMENDE LIEFDE

Irene van der Laag - stromende liefde - malachiet en hematiet

Bij Daniel Smith vond ik een serie aquarelverven gemaakt van halfedelstenen zoals Jade, amethyst, en hematiet. Dit hematiet heet ook wel bloedsteen. Hier heb ik de malachiet en de hematiet kleuren samen gebracht. En door dit contrast ervaarde ik plots de stromende liefde van dit groen. In dit schilderijtje heb ik malachiet en hematiet verf gebruikt, al werkend ervaarde ik de 'stromende liefde' van dit groen.

AARDE DUISTER - SCHILDEREN MET IJZEROXIDE

Irene van der Laag - Paaszaterdag deel 2 -Kasselse aarde en Romeins zwart

Met deze verf gemaakt van ijzeroxide kom je diep in de wereld van het duister, het aarde donker, hier sta je alleen, het is de duisternis vóór de opstanding van Pasen.

COMPLEMENTAIR WERKEN - DE MORELE HANDELING

Irene van der Laag - Corona schilderij – 2020

Mei vorig jaar werd me gevraagd om een schilderij te maken voor de Corona-tentoonstelling in het Goetheanum in Dornach. (Aufbruch ins Ungewisse, zie het themanummer van Stil van dit voorjaar). Daarvoor heb ik me meditatief verbonden met de fenomenen van de ziekte enerzijds en de maatregelen die tegen de verspreiding werden genomen anderzijds. Samenvattend gezegd vielen mij een paar fenomenen op:

- De ziekte werkt verkrampend en verstikkend, mensen overlijden doordat ze geen lucht meer krijgen.
- En de maatregelen om verspreiding te voorkomen werkten verstikkend in het maatschappelijk verkeer. De wereld kwam tot stilstand.
- Adem daarentegen werkt verbindend, met de adem verbind je je eigen binnenwereld met de buitenwereld: met de atmosfeer en de mensen om je heen. En met het grote ademritme verbind je de aarde met kosmos.
- Het viel me ook op hoe wij in onze tijd worstelen met onze atmosfeer. We verstikken onze atmosfeer. We vernietigen de aarde.

Met deze ervaring, ben ik gaan schilderen. Ik merkte toen gelijk dat wanneer ik een kleur schilder, daarbij direct de complementair kleur verschijnt. Rood roept het groen op, zij complementeren elkaar, hangen met elkaar samen, vormen samen en evenwicht. Ook hier kun je een ademproces herkennen.

COMPLEMENTAIR WERKEN - DE MORELE HANDELING

Ik stelde me voor hoe het zou zijn om juist met het bewustzijn van het complementair aan het werk te gaan: Kan ik het rood zó schilderen dat ik daarbij het groen zichtbaar maak? Dat vergt een heel andere houding bij het werken, en ik realiseerde me hoe wij in de wereld werken en haar onze wil

opleggen. We gebruiken daarvoor veelal het ijzer. En we zijn daarmee druk bezig onze wereld te vernietigen. Zouden we ook zó kunnen werken dat we bij het rood juist het groen zichtbaar maken? Kan ik zodanig handelen dat ik niet vanuit egoïsme en eigenbelang werk, maar juist de kosmische impulsen leer verwerklijken? Hoe neem ik morele impulsen mee in mijn handelen?

Werkend met het viridian en het ijzeroxide (zwart) werd ik diep geraakt door dit groen als een 'stromende liefde', een liefde zonder egoïsme, zonder eigenbelang, zonder de hartstocht die we kennen van het rood, zonder het eigenwillen dat we kennen van het ijzer. Hier licht plotseling een heel andere liefde op.

Kunnen we in ons handelen geestelijke impulsen realiseren in plaats van ons egoïsme? Met deze ervaring lees ik de Michaelspreuk van Steiner ineens heel anders.

Michael spreuk - Meteorisches Eisen

O Mensch
Du bildest es zu deinem Dienste
Du offenbarst es seinem Stoffeswwerte nach
In vielen deiner Werke.
Es wird dir Heil jedoch erst sein,
Wenn dir sich offenbart
Seines Geistes Hochgewalt

O mens,
je geeft het vorm ten eigen bate,
je maakt het naar zijn stoffelijke waarde
in vele werken zichtbaar.
Het zal je pas tot zegen zijn,
wanneer zich aan jou openbaart
zijn hoog verheven geestesmacht.

R. Steiner, 5 oktober 1923

OORLOG EN GEWELD en BELANGELOZE LIEFDE

Een ander beeld dat ik kreeg tijdens dit hele proces was dat van de strijder, de ridder, de soldaat vechtend in het krijgsgeweld. Ook weer zo'n echt marsbeeld. Maar ook herinnerde ik mij een uitspraak van mijn vader die zich als soldaat tijdens de oorlog realiseerde dat het voor een soldaat essentieel is om juist in de strijd het beeld van de vrouw in zijn ziel mee te dragen. Dat riep weer beelden op van de middel-eeuwse riddertoernooien waarbij de ridder een vaan van zijn vrouwe meevoert.

Ook hier weer mars en Venus. Hoe draag ik als strijder juist innerlijk het beeld van Venus met mij mee. Hoe verbind ik de belangeloze liefde met mijn handelen, ook in de strijd.

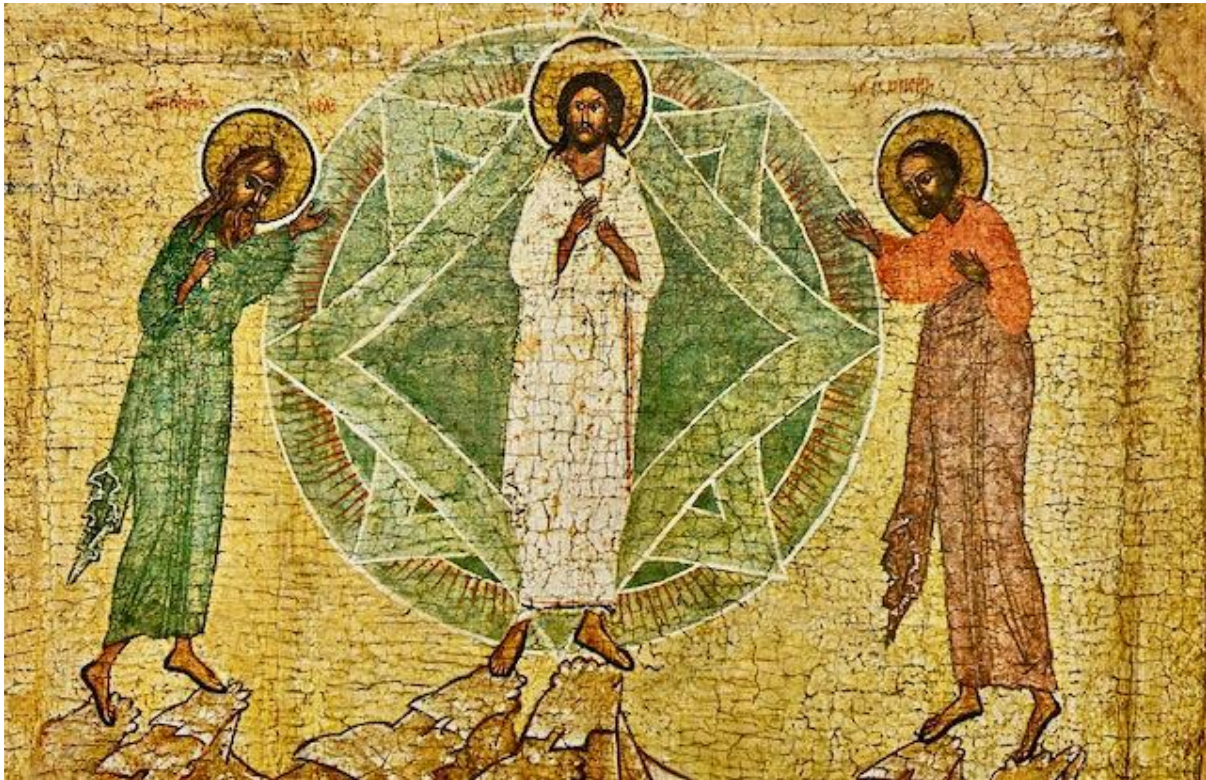

Ambrogio Lorenzetti - Michael - ca. 1348

MICHAEL

Een heel mooi beeld daarvoor vond ik in de afbeelding van *Michael* van *Ambrogio Lorenzetti* (Siena ca. 1290-1348). Je ziet een altaarstuk met bovenin de maagd met het kind. Michael is afgebeeld in goud en Malachietgroen. Juist dat groen dat een beeld geeft van de kosmische liefde.

GROEN DE LICHTDRAGER

Christus op de berg Tabor - Noord Russisch - 15e eeuw –

Christus verandert in licht op de berg Tabor, en verschijnt in het groen.

GROEN DRAAGT HET LICHT

In deze afbeelding van de *'verheerlijking op de berg Tabor'* zie je de Christus in een wit kleed, omgeven door het Malachiet-achtige groen, tegen een gouden achtergrond. Het groen draagt hier, zoals ik mij eerder realiseerde, het licht.

AANVULLINGEN

KLEURENLEER

Steiner noemt in zijn voordrachten de glanskleuren en de beeldkleuren. Rood, geel en blauw zijn de glanskleuren. Rood - de glans van het leven, Geel de glans van de geest, Blauw de glans van de ziel.

De beeldkleuren die tussen de beide kleurgebaren zichtbaar worden zoals hierboven vermeldt, omvatten het groen, het purper, het zwart en het wit. Groen - het dode beeld van het leven, Purper het levende beeld van de ziel, Wit het zielenbeeld van de geest en Zwart het geestelijk beeld van de dood.

AARDEFASEN

Steiner beschrijft in zijn *Geheimwetenschap* hoe de aarde in verschillende fasen zich ontwikkelt. De eerste fase is de Oude Saturnus, daar ontstaat de fysieke aarde (niet stoffelijk) in een sfeer van warmte en wil. Op de Oude Zon ontstaan licht en leven. Op de Oude Maan ontstaat de ziel, in deze tijd dragen de engelen het licht in het duister en het duister in het licht waardoor de kleuren ontstaan samenhangend met de ziel. Tijdens de aarde fase, waarin nu de fysieke aarde voor de vierde keer incarneert en nu verschijnt in de stoffelijke wereld, wordt het Ik aan de mensen geschonken. De eerste helft van de aarde fase noemt Steiner de Marsfase, de tweede helft de Mercuriusfase. In de omslag tussen die beide leven wij nu. Hier kunnen we in vrijheid kiezen of we ons bewust willen verbinden met de geestelijke wereld, en de morele impuls willen realiseren in ons handelen.